

Hodnocení disertační práce Mgr. Jarmily Valkové *Komunikační přístup k vyučování druhého jazyka v současných učebnicích češtiny pro cizince*

Zpracovala: doc. PhDr. Marie Hádková, Ph.D.

Předkládaná disertační práce je podle mého názoru věnována velmi aktuálnímu tématu, které v současné době zcela jistě nalezne své opodstatnění jak v oblasti zájmu lingvodidaktiky, tak v širěji vymezených okruzích bádání o češtině v roli jazyka nematěřského. Jak i autorka sama předesílá v anotaci své práce, cíl jejího zájmu je ukotven především v oblasti přístupu k vyučování češtiny pro Nečechy, resp. v oblasti výukových či studijních opor, které jsou při výuce cizinců využívány. V tomto smyslu by však bylo třeba, domnívám se, blíže specifikovat, co se v této disertační práci míní „druhým jazykem“, tj. blíže specifikovat, jak autorka nahlíží terminologickou dvojici „druhý jazyk“ a „cizí jazyk“. Toto vyjasnění teoretických východisek a terminologického aparátu práce si vyžaduje jak přístup odborné literatury, tak materiál, na němž je založena výzkumná část předložené práce. V odborné literatuře se obvykle spojuje termín „druhý jazyk“ s určitými sociálními funkcemi relevantního přirozeného jazyka, příp. s individuálně, osobnostně specifickým pořadím nabývané cizojazyčné kompetence. Např. i William Littlewood, jehož texty nacházíme v seznamu literatury v disertační práci uváděném, rozlišuje mezi „second language“ a „foreign language“, srov. např. ... a second language has social function within the community where it is learnt (e.g. as a lingua franca or as the language of another social group, whereas a foreign language is learnt primarily for contact outside ones' own community), podrobněji (Foreign and Second Language Learning, 2006, ISBN 978-0-521-27486-9, s. 2). K přesnějšímu vymezení pojetí termínu „druhý jazyk“ navíc vybízí materiál, z něhož autorka vychází, tj. čeština s tradičně připomínanou a v oblasti výuky cizinců poměrně silně akcentovanou otázkou české diglosie. Tu pak ve výuce nelze nereflektovat komplexněji, a to zvláště při výuce těch cizinců, kteří mají zájem o nabytí komunikační kompetence v češtině jakožto druhém jazyce (kromě mateřštiny žádný další jazyk neovládají) a v České republice, ale jejichž mateřština nepatří mezi jazyky po stránce morfologické typologie flektivní. Podobně ovšem nahlížím i terminologickou dvojici „osvojování (cizího, druhého) jazyka“ a „učení se (cizímu, druhému) jazyku“, tj. tradiční opozici „language learning“ a „language acquisition“.

Text hodnocené disertační práce, který čítá 105 stran, je rozdělen do dvou oddílů typických pro tento typ kvalifikačních prací, tj. kromě až nečekaně kuse formulovaného

Úvodu a obsahově i rozsahově podobného Závěru jej tvoří kapitola I. s názvem Obecná část a kapitola II. nazvaná Výzkumná část. Struktura textu je vystavěna poměrně logicky, i když pečlivému čtenáři nemůže na mysli nevytanout otázka, proč podkapitola nazvaná „*Původ a pozice hlavních zásad přímého vyučování v přímé orální metodě*“ nepředchází podkapitole „*Podmínky vzniku a rozšíření komunikačního přístupu*“. Oceňuji ovšem to, že autorka ve snaze popsat aktuální stav poznání jí zkoumané problematiky co nejpřesněji vhodně připomíná i širší kontext implementace tzv. komunikačního přístupu. Je pochopitelné, že okolnosti zavádění přesného kalibračního systému znalosti cizího jazyka, jak jej přináší Společný evropský referenční rámec pro jazyky a jak jej ve vymezení cílů výuky specifikují popisy referenčních úrovní, ponechává vzhledem k analyzovanému materiálu spíše na okraji svého zájmu. Teoretická kapitola tedy přináší poměrně podrobný přehled vývoje a aktuálního pojetí komunikačního přístupu k vyučování cizího jazyka. Je škoda, že podkapitola „*Opora o universální dovednosti získané prostřednictvím mateřského jazyka*“ zůstala pouze v rovině obecné, resp. že jsou uváděny pouze příklady spojované s výukou angličtiny či francouzštiny. Domnívám se, že propojení s aktuálním stavem poznání dotýkajícího se výuky češtiny pro cizince, a to té její koncepce, která reflektuje osobnostní specifika učících se (např. odlišné přístupy k výuce Slovanů a Neslovanů, příp. Neslovanů znalých flektivního jazyka), by bylo autorce umožnilo ukázat okolnosti implementace jí zkoumaného přístupu v širších souvislostech.

Cíl výzkumné části byl vymezen popisně – *identifikovat v současných učebních materiálech využívaných ve vyučování češtiny jako cizího jazyka přítomnost a povahu komponent a postupů specifických pro tradici komunikačního přístupu a gramaticko-překládové metody* (s. 45). Autorka velmi pečlivě specifikuje volbu a strukturu parametrů srovnání výukových materiálů, což je zárukou úspěchu při vlastní komparaci. Vlastní výzkumný terén však byl vymezen méně zdařile. Podrobnějšího vysvětlení by bylo třeba u jednotlivých vybraných titulů, protože časové období, z něhož autorka vybírala, je pro rozvoj výuky češtiny a pro tvorbu učebních materiálů klíčové. V r. 2002 byl do češtiny přeložen Společný evropský referenční rámec pro jazyky, v témže roce a v r. 2005 byly zveřejněny popisy čtyř referenčních úrovní, což se projevilo ve výběru jazykových prostředků prezentovaných v učebnicích. Z tohoto hlediska se tedy jeví skladba výzkumného terénu dosti nejednoznačně. Výstupy analýzy ovšem působí velmi přesvědčivě a jsou přínosné především v souvislosti s koncepcí výuky a s přípravou učebních materiálů či studijních opor obecně.

Kladně hodnotím rozsah použité literatury, která ukazuje na autorčinu dobrou informovanost, a to zejména v oblasti anglicky psaných odborných knih. Celkově čítá seznam literatury 66 položek, z nichž je ale pouze pět psaných česky. Zastoupení teoretiků češtiny pro cizince je sice reprezentativní, avšak ne vyčerpávající.

Po stránce stylizační a jazykové je předložená disertační práce na dobré úrovni, některé připomínky se však nabízejí. Rozsah práce do jisté míry vysvětluje určitý počet překlepů (okolo desíti), méně ovšem omyly v interpunkci (přes deset). Poněkud nápadně pak na pečlivého čtenáře působí důsledné staromilské psaní „s“ v cizích a přejatých slovech (*posice, kursů, presentace, isolace, charakterisuje, kompensovati* atd. atd.) i obliba číslovek „obé“ a „čtverý“. Autorka se snaží o vytříbené formulace a povětšinou se jí to i daří (např. pasáž o komunikačním zadání na s. 76 n.), najdou se však místa, kde tato snaha vede až k nejasnosti textu, srov. s. 37: *Domníváme se, že pro drily i substituční tabulky příznačné intenzifikované vystavení studenta fungování konkrétního jazykovému jevu při procvičování s mimořádnou dávkou opakování mohou být, při dodržení výše popsaných podmínek, velmi výhodným postupem při zvládnutí jazykových jevů, u nichž je třeba dosáhnout plné automatisace na funkčním základě, jako je tomu u např. u českých pádových koncovek.*

Disertační práce Mgr. Jarmily Valkové je pro češtinu v roli jazyka cizího přínosem, a proto ji hodnotím kladně a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze 04.12.2013

Marie Hádková